

Пахальчук Н.О. Організація фізичного виховання дошкільників на засадах педагогічних ідей В.О. Сухомлинського / Пахальчук Н.О. // Актуальні проблеми вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць за матеріалами Міжнародного науково-практичного семінару / за ред. Тарасенко Г.С., Поясик О.І. та ін. – Івано-Франківськ : НАІР, 2013. – С. 188-191.

УДК 371.4: 373.2.037

Пахальчук Н.О.

к. п. н., ст. викладач кафедри
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету ім. М. Коцюбинського
(м. Вінниця)

orcid.org/0000-0001-7098-3821

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Анотація: в статті висвітлюються особливості організації фізкультурно-оздоровчої діяльності дітей дошкільного віку та наводяться приклади використання педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в освітньо-виховному процесі ДНЗ. **Ключові слова:** фізичне виховання, естетичне виховання, діти дошкільного віку, фізкультурно-оздоровча діяльність.

Аннотация: в статье рассматриваются особенности организации физкультурно-оздоровительной деятельности детей дошкольного возраста и приводятся примеры использования педагогических идей В. А. Сухомлинского в образовательно-воспитательном процессе ДООУ. **Ключевые слова:** физическое воспитание, эстетическое воспитание, дети дошкольного возраста, физкультурно-оздоровительная деятельность.

Summary: This article highlights the features of the organization of sports and recreational activities of preschool age children. The example of the use of pedagogical ideas by V. A. Sukhomlinsky in environment. **Keywords:** physical education, pre-school children, sports and recreational activities.

Демократичні процеси, що відбуваються в державі, вимагають раціональної трансформації сучасної освіти, зокрема, її дошкільної ланки як основи соціокультурного становлення особистості. Основною метою дошкільної освіти є не стільки набуття дитиною системи галузевих знань, скільки опанування наукою життя, де пріоритетним напрямом є її фізичне

виховання. На слушну думку науковців, фізичну культуру необхідно досліджувати щонайменше у трьох аспектах [8, с.23]. Так, діяльнісний аспект, який включає доцільну рухову активність у вигляді різних форм фізичних вправ, спрямованих на формування необхідних в житті рухових умінь і навичок; розвиток життєво важливих фізичних здібностей; оптимізацію здоров'я і працездатності. Предметно-ціннісний аспект – матеріальні та духовні цінності, створені суспільством для забезпечення ефективності фізкультурної діяльності. Результативний аспект, який характеризується сукупністю корисних результатів використання фізичної культури, які виражаються у володінні людиною її цінностями [8, с.23].

У своїй педагогічній діяльності В.О. Сухомлинський приділяв велику увагу всім трьом аспектам фізичної культури особистості й піклувався про здоров'я і фізичний розвиток молодого покоління. «Добре здоров'я, відчуття повноти, невичерпності, фізичних сил найважливіше джерело життєрадісного світосприймання, оптимізму, готовності подолати будь-які труднощі. Хвора, квола, схильна до захворювань дитина – джерело багатьох негод» [4, с. 125]. У педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського значне місце посідають також проблеми взаємодії естетичного сприйняття природи, фізичного виховання та зміцнення здоров'я особистості, шляхи вирішення яких базуються на народній педагогіці: рухливі ігри, ходіння влітку босоніж, купання у відкритих водоймах, фізична праця і спання на свіжому повітрі, правильний режим харчування тощо. Педагог значну увагу приділяв конкретним питанням фізичного виховання дітей, розглядаючи його як невід'ємну складову всебічного розвитку особистості.

Г. С. Тарасенко та Б. І. Нестерович слушно наголошують на тому, що: природа – це життя в усіх іпостасях його вияву (фізичних і духовних); це активна, діяльна, цілісна і варіативна сила буття, яка знаходить вияв у життєтворчості; це самоцінний суб'єкт, який самостійно визначає мету і сенс власного існування; природа має виключну вітальну цінність, яка забезпечується не лише утилітарною значущістю, але й моральними та

естетичними цінностями; естетична цінність природи забезпечується не лише категорією краси, але й категорією виразності, яка фіксує вияв внутрішньої сутності природних об'єктів і явищ через характерні ознаки; основою естетичної оцінки природи є життєтворчість, що виразно сублимується в характерних ознаках її здорового і доцільного функціонування» [7, с. 49].

Так, у перші тижні роботи «Школи радості» В.Сухомлинський уважно вивчав здоров'я дітей. Видатний педагог переконав батьків своїх вихованців у тому, щоб у жаркі дні діти до школи йшли босоніж; щоб «батьки не кутали дітей у сто одежинок, не надягали на них фуфайок і светрів «про запас», «на всяк випадок» [5, с. 49]. У «Школі радості» було встановлено правило: «жодної хвилини в осінні, весняні і літні дні діти не повинні бути в приміщенні. Пройдена за день відстань непомітна для дітей, тому що не ставимо за мету – пройти стільки-то кілометрів; рух, ходьба – засіб досягнення іншої мети. Дитині хочеться йти, бо вона відчуває себе відкривачем світу» [5, с. 49].

Заняття на лоні природи для організму, що росте, набувають особливої цінності, оскільки сприяють не тільки вихованню інтересу до рухів, але і підвищують працездатність, знижують рівень дитячої захворюваності, адже «бути в русі – одна з найважливіших умов фізичного загартування» [5, с. 50]. Широке використання природних чинників: рельєфу місцевості (підйоми, спуски, перестрибування через вибоїни тощо) вчить дітей долати природні перешкоди, сприяє формуванню міцних рухових навичок, розвиває фізичні якості, виховує етично-вольові риси характеру.

Періодичне проведення означених заходів робить фізкультуру не лише корисною, але й приємною, веселою, розкутою, музичною. Позитивні емоції, запахи природного матеріалу викликають у дітей величезну радість, загострюють відчуття, будять думку, активізують рухові дії. Заняття в природі максимально впливають на інтереси дітей і є ефективною частиною рухового режиму [1, с. 7]. Рухова діяльність у поєднанні зі свіжим повітрям, сонцем підвищує захисні реакції організму дітей, загартовує їх. Навколишня природа,

різноманітні враження збагачують знання, виховують естетичні почуття дошкільників [1, с. 16].

1. У своїх педагогічних розвідках В.Сухомлинський писав, що „естетична цінність речей, які оточують нас, не збігається з їх ціною вираженою у вартості. Ми добиваємось того, щоб усе, що оточує дітей, було для них з естетичного боку неоціненним, тобто щоб у все було вкладено велику працю, піклування, хвилюючі почуття. Естетичне сприймання навколишньої обстановки справа глибоко суб'єктивна, яка залежить від активної діяльності спрямованої на естетичне освоєння дійсності [5 Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения в 3 томах. – К.: Просвещение, 1974. – Т.2. – С. 420 – 421.]

У працях провідних педагогів, психологів, методистів (Л.Виготський, О.Леонтьєв, Г.Костюк, С.Рубінштейн, Б.Теплов, Н.Вітковська, Л.Коваль Н.Миропольська, О.Рудницька, Г.Тарасенко, А.Щербо та ін.) підкреслюється, що будь-яка діяльність повинна нести в собі естетичне навантаження, адже якості особистості не тільки виявляються, а й формуються в активній діяльності. Так, В.Лутаєнко наголошує, що одне з найважливіших завдань естетичного виховання – викликати в людини бажання творити за законами краси, які передбачають наявність таких естетичних якостей, як досконалість, гармонія, виразність, завершеність [2].

Уся система Павлиської середньої школи ґрунтувалась на формуванні в дітей «переконавання, що завдяки регулярним вправам у них не тільки розвивається краса тіла, гармонія рухів, а й формується характер, гартується сила волі» [4, с. 169]. У «Школі радості» велика увага приділялась взаємозв'язку естетичного сприймання й естетичної творчості, нагромадженню в дітей естетичних вражень, красі праці, естетиці побуту та фізичному вихованню особистості [4, с. 377–390]. В. О. Сухомлинський неодноразово наголошував на естетичних цілях фізичного виховання молодших школярів, на доцільності визначення естетичних вимог до організації та проведення фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня учнів [4, с. 170]. На думку Т.Ротерс, на уроках фізичної культури взаємодія фізичного виховання з

естетичним спрямована на вдосконалення зовнішнього вигляду школярів. Це гармонійний фізичний розвиток, пропорційна тілобудова, добре розвинені фізичні якості, показники здоров'я як умова краси зовнішньої та внутрішньої. Саме ці компоненти складають базу для розвитку в учнів естетичних смаків, естетичного задоволення, розуміння прекрасного в фізичних вправах і рухах людського тіла [3, с. 13]. Науковці підкреслюють, що кінцевою метою естетичного виховання виступає досягнення естетичного ідеалу, і в цьому велику роль відіграє фізична краса. Одним із компонентів фізичної краси виступає фізична підготовленість, яка має позитивний вплив на емоційну сферу людини [3, 14].

Видатний педагог-гуманіст наголошував на санітарно-гігієнічних вимогах до зовнішнього життя і режиму праці, відпочинку підростаючої особистості, адже «режим фізичної і розумової праці і відпочинку – дуже важлива умова міцного здоров'я. Свідоме дотримання режиму – серйозний фактор вольового самовиховання» [4, с. 129]. В. О. Сухомлинський вважав, що відпочинок лише тоді відпочинок, коли він є активною грою духовних і фізичних сил. Привчання до активного, діяльнісного відпочинку з раннього дитинства – одне з головних правил системи виховання. Чудовим відпочинком є туристичні походи: у них закаляються фізичні сили, формуються вподобання і естетичні погляди. Школярі бачать природу у всій її багатстві.

Так, у своїй школі педагог неодноразово організовував казкові фізкультурно-оздоровчі подорожі дітей у природу, адже «навчання повинно бути міцно пов'язане з багатогранною грою розумових і фізичних сил, щоб ця гра пробуджувала яскраві хвилюючі почуття, а навколишній світ поставав перед дітьми як цікава книга, яку хочеться прочитати» [5, с. 159]. В. О. Сухомлинський зазначає, що «діти завжди з нетерпінням чекали, коли вони підуть у ліс, в поле, до ставу, заздалегідь придумували ігри. Улюбленими для хлопців стали ігри, пов'язані з подоланням труднощів, ігри, учасниками яких є казкові й реальні герої» [5, с. 234].

Педагогічні погляди та методичні знахідки видатного гуманіста В. О. Сухомлинського залишаються актуальними й на сучасному етапі реформування виховного середовища ДНЗ та активно впроваджуються у процесі фізичного виховання дітей. Так, Л.Починок, інструктор з фізкультури ДНЗ №3 (м. Бершадь, Вінницька обл.) запропонувала міні-похід «Фізкультура з козацькими забавами та туристичними елементами». В туристичному міні-поході діти закріплювали комплекс загальнорозвивальних вправ з гантелями; ходили по гімнастичній лаві зі «штангою» в руках; перестрибувати через колоди; удосконалювали навички кидання м'яча кожною рукою в кошик; відбувалось виховання прагнення бути здоровим та веселим. Діти брали участь в естафеті «Збери рюкзак», естафетній грі «Туристи» та в комплексі загальнорозвивальних вправ «Підніми гантелі вгору», «Нахились уперед», «Повернись ліворуч - праворуч», «Пограємось ніжками», «Прогнись у спинці» [2, с. 26–27]. Зокрема, в естафетній грі «Збери рюкзак» діти об'єднувались у дві команди. Перед кожною командою стояв кошик з м'ячиками із зображеннями речей (панами, води, ліхтарика, торта, комп'ютера тощо). Учасники обох команд по-черзі підбігали до кошика, брали м'ячик, на якому зображений предмет, що потрібен у поході, і кидали в рюкзак.

З дітьми дошкільного віку доцільно проводити ранкову гімнастику в умовах природного середовища. Зокрема, гімнастику «на крапельках роси» виконують влітку, пізно навесні босоніж на траві. Крім незвичного місця виконання ранкової гімнастики, проходить й загартування дитячого організму. Наведемо приклади вправ, що можна запропонувати дітям. «Сонце зайчики пускає» (повороти голови вправо-вліво): дитина, повертаючи голову направо-наліво, повинна подивитися на крапельки роси, які знаходяться на листочках дерева. «Доторкнись до промінчика» (нахили тулуба вперед): під час нахилу тулуба вперед дитина повинна доторкнутися до травички з росю. «Весняний дощик» (стрибки намісці з підніманням рук вгору): під час підстрибування дитина повинна доторкнутися до гілочки з дерева та рухами руки збити крапельки роси з листочків тощо.

Аналіз праці В. О. Сухомлинського «Серце віддаю дітям» дозволив визначити особливості організації фізкультурно-оздоровчої діяльності дітей, яка була тісно пов'язана з формуванням естетичним досвідом особистості. «Якщо дитина, зачарована красою полів, мерехтінням зірок, нескінченною піснею коників і запахом польових квітів, складає пісні, значить, вона знаходиться на вершині цієї гармонії – тіла і духу. Турбота про людське здоров'я, тим більше про здоров'я дитини, – це не просто комплекс санітарно-гігієнічних норм і правил, не звіт вимог до режиму харчування, праці, відпочинку. Це, насамперед, турбота про гармонійну повноту всіх фізичних і духовних сил, і вінцем цієї гармонії є радість творчості» [5, с. 136]. З перших тижнів виховання дітей в «Школі радості» педагог-гуманіст надавав великого значення спортивним та рухливим іграм, діти грали в настільний теніс, метали диски та м'ячі, лазили по канату та жердинам. Так, для дитячих ігор та розваг був облаштований ігровий майданчик. В. О. Сухомлинський наголошував, що рухливі ігри повинні бути пов'язані з казкою та фантазією [5, с. 147].

В. О. Сухомлинський у своїй педагогічній діяльності використовував інтегрований підхід до вирішення проблеми всебічного розвитку дітей, що втілювався у: взаємозв'язку естетичного виховання з трудовим, розумовим, моральним, фізичним; постійному ускладненні завдань, змісту і форм естетичного та фізичного виховання з віком учнів; одночасному збагаченні духовного світу особистості та фізичного вдосконалення; формуванні моральних переконань та естетичних поглядів у процесі туристичних походів тощо. Фізична культура є елементарною умовою повноти духовного життя, інтелектуального багатства, і разом з тим фізична культура облагороджує всі інші сфери людського, – наголошував у своїх працях видатний педагог-гуманіст [4, с. 125].

Піклуючись про майбутні покоління школярів, В. Сухомлинським була створена школа для батьків, яка озброювала слухачів педагогічними знаннями про фізичний, психічний, розумовий, моральний та естетичний розвиток дитини. Педагогічні погляди та методичні знахідки видатного гуманіста

В.Сухомлинського залишаються актуальними й на сучасному етапі реформування виховного середовища початкової школи та активно впроваджуються в процесі фізичного виховання дітей. Таким чином, особливого значення для осмислення сучасної теорії і практики фізичного виховання дошкільників становлять розроблені В. О. Сухомлинським теоретичні і методичні прийоми та механізми впливу занять фізичною культурою на особистість дитини.

Список використаних джерел

1. Здорове тіло – здоровий дух / упоряд. Я. Скидан – Х. : Ранок, 2010. – 160 с.
2. Починок Л. Фізкультура з козацькими забавами та туристичними елементами / Л. Починюк // Дошкільне виховання. – 2010. – № 8. – С. 26–27.
3. Ротерс Т. Т. Музично-ритмічний розвиток школярів у взаємодії фізичного і естетичного виховання / Т. С. Ротерс // Теорія та методика фізичного виховання. – 2006. – № 3. – С. 12–14.
4. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа // Вибрані твори : в 5-ти т. / редкол.: О. Г. Дзеверін та ін. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 7–390.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори : в 5-ти т. / редкол.: О. Г. Дзеверін та ін. – К. : Рад. шк., 1977. – Т.3. – С. 7–279.
6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві // Вибрані твори : в 5-ти т. / редкол.: О. Г. Дзеверін та ін. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 2. – С. 419-654.
7. Тарасенко Г. С. Аксіологічний підхід до створення еколого-виховних ситуацій у процесі фахової підготовки / Тарасенко Г. С., Нестерович Б. І. // Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2005_8_2/doc_pdf/tarasenko.pdf
8. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : підручник / Б. М. Шиян. – Ч. 1. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008 – 272 с.
9. Лутаєнко В.С.Естетика мислення. - К.: Мистецтво, 1974. – С. 6.